

PROSVETNI DEL

Vrtno predmestje Hammersmith,
Old Oak Estate, Anglija

O reševanju stanovanjske krize v zapadni Evropi

Ivan Vurnik

Ker se je končno vzbudilo tudi v Sloveniji resneje zanimanje za reševanje stanovanjske bede, ne bo odveč, ako tu širšo javnost nekoliko opozorimo na to, kar se je storilo v tem oziru doslej drugod. Predvsem nas morejo v tem slučaju zanimati Angleži in Holandci, ker je znano, da tekom zadnjih let od vseh krajev zapadne Evrope romajo študijske komisije ravno v te dežele študirat, kako so se obnesla v njih obsežna podjetja, ki so jih izvedle v prvi vrsti te države in njih občine, a v veliki meri tudi privatna društva, za zdravo ljudsko nastanitev.

Današnji naselitveni ideal v zapadni Evropi so mesta v vrtovih.

Za nas ni aktualno tisto vprašanje, ki je v zapadni Evropi povzročilo današnjo splošno prevladajočo težnjo po vrtnem mestu, zato ker so vsa naša mesta razmeroma še majhna. — Pač pa nas more zanimati njihov nastanek.

Spoznanje, da je največja nepopolnost modernega življenja nepopolnost velikih mest, je postalo že splošno naziranje ljudi, ki se pečajo s temi socialnimi vprašanji. »Prevelika mesta pomenijo zapravljanje časa, zdravja, transportnih sredstev, stavbnega materiala, kuriva, sile, lepote in polovice veselja normalnega življenja.« pravi E. F. Filene iz Bostona, voditelj ameriške trgovine.

Ko je leta 1898. izdal Anglež Ebenezer Howard knjigo »City of to morrow« — mesto jutrajšnjega

dne bi se to reklo po naše — v kateri se zavzema za mesta enodružinskih hišic v vrtovih, se je ustanovila že naslednje leto v Londonu »Vrtna družba«, ki si je stavila za program izvesti ta Howardov ideal. V par letih je imela zbran kapital okoli pet in pol milijona naših dinarjev, s katerim je kupila za okroglih štiri in pol milijona dinarjev 1540 ha sveta, 50 km severno od Londona, ob železnici, kjer so pričeli graditi prvo vrtno mesto Letchworth. Zanimivo je opozoriti na dejstvo, da so pustili ob kolodvoru celih 28 ha, to je nad polovico sveta, ki bi bil povsem dober za stavbišča, kot gozdni park. Ko so imeli svet, so ustanovili akcijsko družbo, ki je izdala za 84.000.000 Din akcijske po okoli 280 in po 1350 Din z zajamčenimi 5% dividendami. Načrte za to mesto sta izdelala arhitekta Parker in Unwin. Zadnji od teh dveh velja danes kot eden prvih strokovnjakov za gradnjo mest na svetu in je bil po vojni poklican v ministrstvo za javno zdravje, da nadzoruje vsa javna podjetja za omiljenje stanovanjske krize na Angleškem. Po načrtu, ki sta ga izdelala ta dva moža, bi zavzele male hiše, ceste, trgi, parki in vrtovi samo eno tretjino stavbišča, drugi dve tretjini bi pa tvorili poljedelski pas iz vrtov in njiv. Na ta način so se hoteli zavarovati, da bi mesto ne zrastle preko 55.000 prebivalcev. — Ako bi bilo treba, da se naselijo v bližini še kaki drugi obrati, naj se zgradi zanje v primerni oddaljenosti, popolnoma zase, novo mesto. In res, pred štirimi leti je začelo rasti v oddaljenosti 10 km od Letchwortha novo mesto Welwyn.

Zelo zanimiv je tudi nastanek vasi v vrtovih, Bourneville imenovane, ki jo je ustanovil tovarnar čokolade Cadbury. Radi njegovega resnično socialnega mišljenja zasluži njegovo ime, da ga imenujemo. On je uvidel, da je zboljšanje stanovanjskih razmer eden najvažnejših predpogojev za povzdigo socialnega stanja delavcev. Ako delavec stanuje na deželi, živi bolj z naravo in se more ukvarjati v dela prostem času z vrtom. Zato naj hiše ne zavzemajo več kot eno četrtino cele parcele; ostalo naj bi bil vrt. Stanarine naj bi bile take, da jih zmorejo tudi neizučeni delavci. Cilj mora biti: ljudi spraviti iz stanovanjskih kasarn. Prodaja, razdeljevanje in uživanje opojnih pijač naj bi bilo v njegovi vasi onemogočeno. Uprava njegove ustanove naj bo izven konfesionalnih in političnih pogojev; vsi vplivi, ki bi mogli dati ustanovi značaj sekte, naj bi bili izključeni. Nihče ne sme biti iz ustanove izključen radi političnega prepričanja ali verskega naziranja. Stavbišča se oddajajo posameznim hišnim lastnikom z dedno pravico v najem na 99 let. — Samo 40% stanovalcev Bourneville-a je zaposlenih v njegovi tovarni, ostali delajo pa v okoliških obratih. V vasi je cela vrsta javnih poslopij: šola za 540 otrok, otroški vrtec za 250 malih, cerkev in molivnica za duhovne